

Nohejlová-Prátová, Emanuela

Pražské groše Václava II. (1300-1305) a české pečetě

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1960, vol. 9, iss. C7, pp. [95]-108

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102127>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

EMANUELA NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ

PRAŽSKÉ GROŠE VÁCLAVA II. (1300—1305)
A ČESKÉ PEČETĚ

Počátek ražby pražských (českých) grošů, kladený shodně do r. 1300, byl již nejednou vykládán českými historiky i numismatiky.¹ Jednomyslně bylo také hodnoceno zaražení pražských grošů jako událost velikého významu, i když výklad předpokladů, ze kterých tato vsutku sekulární událost logicky vyrostla, dozrál až v naší době. Je ostatně třeba ihned si uvědomit, že jsme stále ještě dlužni nové vyličení toho, proč a jak došlo r. 1300 k zavedení hrubé mince i u nás.

Shoduje-li se však dosavadní bádání alespoň zhruba v datu a v hodnocení zaražení pražského groše, rozchází se leckdy v mínění o tom, kde byla nová mince od svého počátku ražena. Proti sobě tu stojí Praha jako střed státu a Kutná Hora jako „perla království“, střed stříbrného bohatství země, místo, které ský-talo surovinnou základnu novému mincování.²

Ne zcela jednotný, či spíše ne vždy jasně formulovaný je i názor, odkud byla vyžádána pomoc k praktickému provedení rozhodnutí, k němuž vývoj přímo donutil, jakmile v Čechách dozrály poměry k zavedení hrubé mince. Obvykle bývá zaražení pražského groše jakousi zkratkou uváděno v přímou souvislost se zavedením groše a malého peníze (dvanáctiny groše) ve francouzském městě Tours.³ Není pochyby o tom, že slavná reforma francouzské mince a měny r. 1266 byla jednou z prvých, do nichž vyústily ekonomické předpoklady a potřeby 13. století. Není též pochyby o tom, že způsob, jakým byl zaveden tourský groš a jeho dvanáctinka, byl hojně napodobován jinými zeměmi jako vhodné a pohodlné zhmotnění početního peníze (solidu, šilinku, sou). Tyto mince odvozené z tourského groše se staly platidly jak západní, tak i jižní a — podle pražského groše — i střední a zčásti i východní Evropy.⁴ Není též pochyby o tom, že v dalekém pozadí měnové a mincovní reformy Václava II. z r. 1300 musíme opravdu spatřovat tourský groš (*viz vyobr. 1*), který mohl zejména kancléř a rádce Václava II., Petr z Aspeltu, arcibiskup mohučský, znát už z dob svých studií v Paříži⁵ a který mohl poznat i sám Václav II., stejně jako se mohli oba seznámit se zvláštními „družstvy“ (societates) florentských finančních podnikatelů.⁶ Není však také pochyby o tom, že k zavedení velké měnové a mincovní reformy z r. 1300 bylo použito právě těchto florentských odborníků. Svědčí o tom nejen písemné,⁷ ale i hmotné prameny: mince samy. Byly-li však písemné prameny, třebaš řídké, po zásluze vydatně interpretovány, zůstaly prameny hmotné povšimnuty nedostatečně. Bylo jich sice kupodivu využito po stránce metrologické,⁸ avšak hodnocení jejich stránky ikonografické, ačkoli přece hovoří

k pozorovateli nejdříve, zůstalo celkem na úrovni formulace Šustovy z r. 1917.⁹ Obrazy pražských grošů Václava II., na nichž se téměř 250 let, po celou dobu trvání grošové mince u nás, měnila pouze jména panovníků v jejich opisech a některé detaily provedení, jsou obecně známy (viz *vyobr. 2*). Na líci obtáčí českou korunu dvojitý opisový pruh, oddělený od sebe navzájem, od obrazu mincovního

1. Tourský groš francouzského krále Ludvíka IX. Sv., zaražený r. 1266.

2. Pražský groš Václava II., zaražený roku 1300.

3. Oncie (pierreale d'oro) Petra I. Aragonského a Konstancie (1282—1285) z mincovny v Messině.

pole i od kraje mince perlovci. Na rubu je v kruhu mincovního pole s velkou ušlechtilostí rozložen obraz českého lva, jedna z heraldických figur českým uměním nejkrásněji vyjádřených.¹⁰ Zaslouží si tedy pražský groš i z uměleckého hlediska nejvyšší pozornosti. Přece však obraz mince má pro nás ještě svědectví jiná, především o vývojových souvislostech, o vzájemných dotycích rozličných krajů a jejich obyvatel. Zvláště pak svědčí o snaze použít obrazu oblíbené mince, zaručujícího určitou hodnotu, určité množství drahého kovu buď v téže formě, nebo v analogickém provedení pro vlastní minci. Zde je svědectví pražského groše jednoznačné. Na základě prototypu, tourského groše, jsou oba obrazy groše pražského návrhem italských rytců.

Ražby podle vzoru tourského groše se od jeho zavedení r. 1266 šířily na sever i na jih a odtud pak dále.¹¹ Zhruba byly napodobovány i oba obrazy, lícní i rubní. Přece však každý kraj zanechal určitou charakteristickou stopu v rázu svých mincí. V pestrém kaleidoskopu grošových obrazů mincí italských překvapí (viz *vyobr. 3*) svou výtvarnou podobností českým grošům zlaté mince království obojí Sicílie z doby vlády Petra I. (Petra III. Aragonského) s Konstancí (1282—1285).¹² Poněvadž předchůdce Petrův, Karel I. z Anjou, byl bratr původce tourské mincovní reformy z r. 1266, francouzského krále Ludvíka IX., mohla by vzniknout domněnka, že s Karlem z Anjou přišla do neapolského království i znalost tourského groše. Třebaže však Karel I. zaváděl opravdu jako král neapolský, senátor římský, vikář toskánský a podesta některých hornoitalských měst v Nea-

poli, v Římě, v Toskáně i v severní Itálii tzv. nové groše o 12 denárech (parvech),¹³ třebaže základní typ tourský byl blízký i ikonografickým námětům a jejich ztvárnění v těchto nových italských ražbách, přece to byla oncie sicilské mincovny v Messině z let 1282—1285 (pierreale d'oro, aquila d'oro, tari d'oro či ducato d'oro — jak rozličně byla zlatá mince Petra I. jmenována), která je obrazově potomní pražským grošům nejbližší. Nelze ovšem přehlédnout, že pierreales nástupců Petra I. Sicilského, zejména počínaje Bedřichem II. Aragonským (1296—1337), jsou zcela analogické Petrově oncii až po Alfonsa V. Aragonského (1416—1458), který zarazil nový typ pierreale, ačkoli se starý objevuje ještě i u jeho nástupce.¹⁴ Tato blízká ikonografická i paleografická příbuznost je poněkud omezena rozměry mincí: messinské pierreales mají průměr 20 mm, pražské groše 27 mm. Tentýž průměr mají však sicilské stříbrné ražby, stejně jako jejich vzor, groše tourské, a jako největší počet napodobenin tourských grošů vůbec.

Bylo by velmi lákavé hledat v mincovních novotách Karla I. z Anjou, zavážených rozličně v Itálii, a v cestě Anjouovců za uherskou korunu směr, kterým tourský groš prošel do Čech, aby tu vytvořil v podobě groše pražského nové středisko svého vlivu. Přece však ve skutečnosti groš přešel Anjouovce do Čech a odtud se teprve stal reformou Karla Roberta r. 1329 i mincí uherskou.¹⁵

Tri florentští podnikatelé, Rinieri, Appardo a Cino,¹⁶ kteří byli r. 1300 pověřeni provedením mincovní reformy Václava II., přicházeli z Toskány. Ta poznala „nový groš“ porůznu právě za vikariátu Karla I. z Anjou (1268—1274). A hlásí-li se pražský groš po ménové stránce (tj. jakostí, vahou, velikostí a svou soustavou peněžní v poměru 1 groš = 12 pražských parvů) k prototypu grošové měny vůbec, ke groši tourskému, dotvrzuje jeho ikonografická příbuznost s ražbami italskými, zejména však sicilskými, že i jeho ikonografickými tvůrci byli Vlachové, povolání z Florencie.¹⁷ Pražský groš nebyl však nějakou kopií některé ze stříbrných ražeb italských, některého z „nových“ grošů. Takovou vědomou kopií, která úmyslně používala obou obrazů mince florentské, aby už po vnější stránce dodala důvěry zlaté minci české, stal se o 25 let později český dukát (florén).¹⁸ Tvůrci pražského groše, znajíce dobře význam zavedení mince, analogické velké stříbrné ražbě tourské, použili pro její českou obdobu obrazů zlaté mince daleké Messiny. Nemůžeme vůbec rozhodovat, proč se tak stalo. Můžeme pouze předpokládat, že tu byla důvěrná znalost rázu pierreale d'oro Petra I. Sicilského, že tu byla naprostá schopnost velmi příbuzných tahů písma i veliká umělecká schopnost ztvárnění předepsaných obrazů: české koruny i českého lva, obrazů, které se v poli českých mincí objevovaly již dříve a neztrácely ani dále obliby, jsouce často výrazem státní myšlenky.^{18¹}

Snaha, abychom blíže označili ruce, které vtiskly charakteristický ráz oběma stranám pražských grošů, je však věcí pouhých dohadů. Ale můžeme v nich přece postoupit alespoň o krůček, přibereme-li k pramenům dosud uvedeným a dosud užívaným i pramen jiný, který z nepochopitelných důvodů zůstal dosud nepovšimnut: české pečeti doby okolo vzniku pražských grošů.¹⁹

Zůstane trvalou zásluhou Gustava Skalského, že rozpoznal pro 11. a 12. století společnou dílnu pro razidla českých mincí a formy českých pečeti.²⁰ Bohužel nestopoval tuto výrobní a ikonografickou závislost českých pečeti a mincí dále než do konce 12. století. Usoudil, že zavedením brakteátů Přemyslem I., které bývá datováno do doby okolo 1210, výrobní a obrazová příbuznost obou přestala.²¹ Přehlédl však a v otázce výrobní analogie mincí a pečeti nedosti zvažil

význam funkce velkých brakteátů jako peníze.²² Ty, jak známo, bezesporně napodobují jak metrologicky, tak i ikonograficky velké brakteáty míšeňské. Obrazový rozdíl zdá se být na první pohled doložen jen v pokrývce hlavy: místo rozčísnutých vlasů míšeňského markraběte sedícího v předním pohledu nalézáme na hlavě zcela analogicky podaného obrazu českého krále korunu ze tří lilí. Ty bývají většinou vyjádřeny pouze třemi kuličkami na krátkých trnech. Ikonografická příbuznost s českými pečetěmi je tu opravdu převážná snahou vstihnout přesně míšeňský vzor. Mohla by se snad ozvat myšlenka, že spolurozhodovala ještě technika ražby brakteátů, která vyžadovala jednoduchých a až hrubých čar rázu, vhodných pro ražbu několika střížků najednou. Víme však, jaké krásy a jemnosti dosáhly středoněmecké brakteáty.²³ Je tedy jasno, že v zemi, ve které řezači mincovních želez dovedli vytvořit skutečně mistrovská díla drobné plastiky na ploškách českých denárů,²⁴ byli by se uměli povznést k dokonalejšímu mincovnímu obrazu, než jaký nám až v šedé monotematicitnosti ukazují tzv. velké české brakteáty.²⁵ Ekonomická potřeba tu nabývá tedy převahy. A přece obrazová jednotvárnost velkých brakteátů až strnulá v podobě sedícího panovníka zavlní se leckdy rozličnými symboly, které panovník drží v ruce a které jsou doslova plny náboženské symboliky. Ve způsobu jejich vyjádření některé detaily až překvapí svou svěžestí. Vnucuje-li se tedy myšlenka, že řezači ražebních želez těchto velkých, jednostranných, v zru velmi dobrých mincí, nebyli tuze vzdáleni těm, kteří byli tvůrci razidel míšeňských brakteátů, všechny malé podrobnosti, které osvěžují ráz českých brakteátů, dovolují předpokládat zásah zkušených rukou. Zvláště od doby okol r. 1260, kdy velké brakteáty ustupují středním a malým, uplatňuje se daleko bohatší obrazová náplň těchto ražeb v pestré směsi motivů symboliky, hlavně světské. Jsou čerpány ze světa zvířat, hlavně báječných, oplývají geometrickými prvky, užívají částic lidského těla, hojně pak architektury a rozličných heraldických symbolů své doby. V krajně schematicém podání osvědčují jejich tvůrci veliký dekorativní smysl. Přece však příbuznost s českými nebo moravskými pečetěmi nelze prozatím prokázat. Obrazově se z uvedených důvodů navzájem zcela liší. Písmo nelze sledovat, poněvadž valná většina českých brakteátů je němá, tj. bez opisů a nápisů. Dvoustranné denáry české i moravské, ražené vzácně vedle brakteátů, pokud mají opisy nebo nápisy, prozrazují určitou příbuznost s opisy pečetí, hlavně ve tvaru jednotlivých písmen (R a unciálního E). Tato příbuznost poskytuje však jen malý zlomek možnosti vzájemného porovnávání, takže není s dostatek přesvědčivá.²⁶

Prerýv mezi shodou českých pečetí a mincí ve 13. století jak po ikonografické, tak i výrobní stránce má však ještě jednu velmi závažnou příčinu. V druhé polovině 11. a ve 12. století byla v Čechách pouze jediná mincovna knížecí, v níž ústřední vláda mohla podnikat i zřejmě přísne tajené machine s obsahem drahého kovu ve vydávaných mincích.²⁷ V údobí 13. století, hlavně pak v druhé jeho polovině, se však rozprostřela po českých zemích celá síť mincoven, třebaže nepracovaly současně.²⁸ I když král propůjčoval sám „ferrum monetarum“ (mincovní razidlo: u brakteátů vskutku jediné, svrchní nebo spodní), nebylo tu možnosti stále spolupráce mezi řezači razidel mincovních a zhotoviteli pečetí. Je také třeba připomenout, že období mezi oběma jsou zjišťovány hlavně na vládních mincích a na pečetích královských. Příbuznosti jiných pečetí (měst a menších světských nebo duchovních feudálů) jsou ve srovnání s mincemi vždy vzdálenější. Mnohdy je lze přičíst na vrub pouze téže době vzniku. Teprve opětné sjednocení mincovnictví do jedné ústřední mincovny by tedy bylo mohlo poskytnout

předpoklad jednotně a ústředně vyráběných razidel. Svědectvím toho by pak měla být příbuznost obrazů a písma českých mincí a pečetí. Tato příbuznost se vskutku projevila při zaražení pražského groše r. 1300.

Hledáme-li analogie obrazů pražských grošů Václava II. z let 1300—1305 s českými pečetěmi, nalézáme je už na starších českých pečetích královských z doby předcházející zaražení pražských grošů. Jsou to analogie vzdálené, projevující se např. dvojím opisovým pruhem, obtáčejícím obraz sedícího krále na lici pečetí Přemysla II. i jezdeckou figuru na rubu.²⁹ I některé podrobnosti v obrazech pečetí připomínající detaily pražských grošů: tak štítky s českým lvem po straně sedícího panovníka (Přemysla II. nebo Václava II.) ukazují příbuzné pojetí těla i ocasu českého lva; hlava panovníkova v předním pohledu z pečetí obou králů se objevuje v obdobném pojetí, třebaže jen ve schematickém přepisu, i na středních českých brakteátech s vzácným opisem REX WECEZLAVS.³⁰ O písmu těchto brakteátů a jim současných dvoustranných ražeb jsme se již zmínili: má některé příbuznosti s písmem pečetí (např. W a uncíální E), ale závěry z nich nelze prozatím uzavřít.

4. Menší pečet
Elišky Přemyslovny
před r. 1312.

Daleko větší příbuznost mezi prvními pražskými groši a pečetěmi nalézáme po r. 1300. Obrazovou náplní se ovšem oba druhy těchto pramenů vzájemně liší.³¹ Na královských pečetích Václava II. postrádáme i dvojité opisový kruh. Ale zobrazení českého lva i typ písma se značně přibližuje, třebaže rozdíl výšky písma působí poněkud odchylně. Zato bezpečnou vzájemnou závislost ukazuje nám pražský groš a první typ menší pečetí Elišky Přemyslovny.³² Obrazové pojetí líce pražského groše a této pečetí (viz vyobr. 4) je až překvapivě shodné. Týž dvojitý opisový kruh. Tytéž perlovce. Rozdělovací znaménko na pečetí je všude prostá tečka, jež dělí na Václavově groši obě slova vnitřního opisu (WECEZLAVS : SECVNDVS). Uvádějící znaménko vnitřního opisu pečetě je jedna z hvězdiček z počátku rubního opisu grošů. Proporce obrazu jsou stejné. Písmo je stejné až na rozdíly diktované rozličností látky, do které byl puncován nebo řezán negativ, a látky, ze které byl vyražen nebo odlit pozitiv. Zvláště některá písmena (A, D, E, R, W) mají nejen týž charakter, nýbrž i týž duktus. Obrazy se však přece liší: v poli pečetě je obraz Elišičiny hlavy v předním pohledu, v poli grošů česká koruna. Také jsou vyměněna některá písmena. Tak např. Z a S: na groších zní jméno krále WENCEZLAVS, na pečetí WENZESLAI. Tvar písmene M se také liší: na groších je vyjádřeno kapitalou, na pečetích uncíalou. A přece celý styl obou obrazů, jejich rozložení v poli a uzavření ve shodných opisových pruzích svědčí o jedné a téže dílně, kde razidlo groše a pečetidlo pečetí vznikly, a pravděpodobně i o téže ruce, která je zhotovila.

Pražské groše Václava II. byly raženy v jediném typu³³ v l. 1300—1305. Bylo-li pokračováno v jejich ražbě i po smrti králově (jako se stalo o více než 100 let později po smrti Václava IV.) nezměněnými nebo málo změněnými razidly,³⁴ to nemůžeme při dnešním stavu našich vědomostí rozhodnout. Ražby jeho nástupců:³⁵ Václava III., Rudolfa Habsburského a Jindřicha Korutanského, byly-li vůbec uskutečněny, nehlásí se žádným způsobem k těmto českým králům. Razila-li se za nich česká mince vůbec, pak se to dalo opravdu jen starými razidly s titulem krále Václava II., (případně pro drobnou minci) jen razidly němými, tj. bez opisu,

nejvýše s titulem beze jména panovníkova.³⁶ Můžeme tedy kruhovou menší pečeť Elišky Přemyslovny srovnávat buď s groši Václava II. z let 1300—1305 (případně z let 1300—1311), nebo s groši Jana Lucemburského, raženými od r. 1311.³⁷ Ty se ostatně svým typem nikterak neliší od grošů Václava II., ale drobnými odchylkami se přece jen od Eliščiny pečeti vzdalují. Můžeme však zpřesnit dobu vzniku tohoto kruhového sekretu.

Eliščina pečeť, tak příbuzná prvním pražským grošům, má v dvojím opisovém pruhu tuto legendu: S[igillum] ELIZABET FILIE . WENZELAI * S[E] C[VN] DJ . REGIS . BOHEMIE. Není to tedy pečeť královny. Byla zřejmě zhotovena před sňatkem Eliščiným s Janem Lucemburským r. 1310 a před její korunovaci r. 1311, neboť by jinak ve svém opisu podtrhovala novou hodnot Eliščinu spíše než skutečnost, že je dcerou Václava II. Po r. 1312 tuto pečeť také již nenalzáme. Naopak z r. 1317 známe sekret oválný, s osmihranným obrazem a v opisu s titulem královny.³⁸ A známe i krásnou velkou pečeť s obrazem královny sedící v gotické architektuře v plném majestátu s žezlem a jablkem v rukou, mezi čtyřmi znaky rozloženými po stranách a v opisu opět s titulem královny.³⁹ Proto také doba vzniku menší kruhové pečeti poslední Přemyslovny je zřejmě bližší grošům Václavovým než Janovým. Vznikla tedy ve spojení s prvními českými groši dílem týchž lidí, kteří řezali razidla pro nejstarší české grošové ražby. Je ovšem velmi těžké označit blíže tuto společnou dílnu. A přece i zde se nám dostává několika zpráv, o nichž musíme znovu uvážit.

Nejprve je nutno, abychom si připomněli zapomínaný soud Jos. Smolíka, který minil,⁴⁰ že kolký nejstarších pražských grošů řezal Cino (Tyno) Lombardus, jeden ze tří Florentánů povolanych k provedení mincovní reformy r. 1300 do Prahy. Soudil tak zřejmě proto, že oba druzí Florentáné dosahují po zaražení pražských grošů značného jmění, významného postavení i titulů a Cino není zvláště jmenován. Proto se patrně zdál Smolíkovi nejvhodnější pro funkci pouhého rytce ražebních želez. K tomu ještě přispělo, že Smolík nalezl v zápisech v Summa Gerhardi⁴¹ jméno jiného Vlacha („B. Lombardus de . . .“), výslovně uvedeného jako řezače želez⁴² pražské mincovny z pozdějších let. Poněvadž užíval pojmu „Lombardus“ jako jména rodinného, nalezl v tomto B. Lombardovi i v jeho zaměstnání o důvod víc, aby předpokládal, že „Tyno Lombardus“ byl také řezačem želez. Pojem „Lombardus“ je však třeba brát jen jako označení krajového původu. Jméno B. Lombardus lze pak podle jiného současného zápisu doplnit na Balbinus Lombardus de Veneciis.⁴³ Lze však naprosto souhlasit se Smolíkem, že tento Vlach z Benátek byl řezačem kolků českých florénů (dukátů), ražených od r. 1325 v Praze, i když nemůžeme prokázat, ve kterých letech (mezi asi 1330—1345). Upozornili jsme již, že obrazy českých dukátů byly až na některé podrobnosti, kterými se přihlašovaly do Čech a ke králi Janovi, věrným prepisem obrazů florénů florentských.⁴⁴ Smolíkovým dohadům se dostává nyní tím, co jsme uvedli vpředu, značné podpory. Neboť v Toskáně, odkud Cino Lombardus přicházel, mohl opravdu dobře poznat ráz messinského pierreale d'oro, tak příbuzný pražským grošům. Ovšem nelze předpokládat, že Cino byl nějakým prostým, třebaže nadobycěj schopným řemeslníkem. Ukazuje to zejména příznání krále Jana Lucemburského z r. 1316 k dluhu 350 kop grošů Petrovi z Aspeltu za to, že přiměl Cína z Florencie (spolu s Michalem z Kolína n. R.) k prodloužení lhůty pro splacení dluhu 28.000 hřiven, zřejmě zbytku dluhu celé florentské společnosti z r. 1300. O Michalu z Kolína n. R. je snad možno předpokládat, že se připojil k florentskému mincovnímu konsorciu později (je jmenován r. 1311

a i dále) a převzal část závazků.⁴⁵ Celkem nenalzáme tedy zásadních důvodů, pro které bychom musili vyloučit Cino Lombarda jako tvůrce obrazů nejstarších českých grošů. V tom případě však musíme v něm vidět i tvůrce první menší pečeti Elišky Přemyslovny. Poněvadž pak je obecně známo, že pečetidla ryli zlatníci, mohli bychom předpokládat, že Cino byl zlatníkem.

5. Messinská oncie (a), pražský groš Václava II. (b) a menší pečeť Elišky Přemyslovny (c).
Všechny zvětšeny na týž průměr (4 cm).

Ale připomenuté již závislosti i příbuznost českých grošů se staršími českými pečeti (z doby před r. 1300) nás nutí, abychom prošli i zprávy o zlatnících známých i neznámých, kteří jsou dosud uváděni mimo souvislosti s mincemi, zato však jako zhotovitelé českých pečetí.⁴⁶ I v Čechách již dříve ryli pečetidla zlatníci,⁴⁷ kteří se již v polovině 13. století uplatňovali i jako zkoušeči jakosti mincovního kovu.⁴⁸ Právě v době Václava II. si jeden ze zlatníků zasloužil za to, že „zvláště uměle vyřezával pečetě královské“, značný důchod.⁴⁹

Pro náš účel však zůstala bez povšimnutí zpráva ještě jiná, ličení Zbraslavské kroniky⁵⁰ o úmrtí Václava II. r. 1305. Jos. Šusta⁵¹ vyložil znění této kapitoly kroniky v ten smysl, že Václav II. zemřel v domě zlatníka Konráda na Starém Městě blíže kostela sv. Klimenta. Tím se nabízí ještě nová možnost pro naše úvahy. Zlatník tak oblíbený, že jeho dům byl místo vypáleného pražského Hradu vybrán za příbytek těžce nemocného a umírajícího krále, mohl být řezačem pečeti královny dcery Elišky, i po smrti jejího otce. Řezač této pečeti musel pak být i řezačem kolků pro pražské groše.

Jméno zlatníka Konráda není však na počátku 14. století uvedeno pouze v této souvislosti. Mezi dvaceti minciřů,⁵² kteří jsou zapsáni v mincovních zápisech nejstarší knihy Starého Města Pražského, nově datovaných Zbyňkem Malým do r. 1300, je uvedeno i jméno: Cunradus aurifaber.⁵³ Tento minciř zpracoval ve 14 dnech pražského mincování 225 hřiven stříbra, sumu spíše střední nebo menší, než jsou sumy jiných minciřů. Shoda obou jmen i shoda zaměstnání uváděných v rozmezí pěti let musí nás vést k myšlence, že tu jde o jednu a touž osobu. Zlatník Konrád byl tedy jedním z razičů českých grošů v Praze r. 1300. Ani staré datování mincovních zápisů (do r. 1310) by nic nezměnilo na této možnosti,⁵⁴ ačkoli lze spíše předpokládat, že významný zlatník pražský, králem zvláště oblíbený, se hodil r. 1310 k vlastní ražební práci méně než zlatník spíše začínající,

mladší r. 1300. To by bylo o důvod více pro datování Zbyňka Malého. Zlatník Konrád měl tedy nejbližší vztahy k nové minci. Mohl však být využit v těchto vztazích i jinak. Jako zlatník uměl také řezat pečetidla. A jako rytec pečetidel mohl pro novou minci řezat i její razidla.

Můžeme tedy uzavřít (*viz vyobr. 5*): po měnové stránce byl předlohou pražského groše Václava II. z r. 1300 tourský groš a jeho dvanáct parvů. Zavedli jej u nás florentští odborníci, kteří do Čech přinesli s sebou nejen podrobnou znalost grošové mince, jež se mezitím v Itálii rozšířila, nýbrž i přímou obrazovou předlohu, pierreale d'oro z mincovny v Messině. Obrazová náplň obou stran prvých českých grošů byla kombinací obrazů tourského groše s obrazy této zlaté sicilské mince. Jak messinská ražba, tak i pražský groš se od tourského groše podstatně liší. Mají na svém líci i rubu místo kříže, znamení příslušnosti ke křesťanství, jak jej spatřujeme na líci tourského groše, výsostné znaky rodu, případně vlády (koruna) a státu (lev). Na rubu tourského groše je symbol města, který je rámován jménem místa a pásem lilíí. Odtud braly italské i české groše vzor pro označení místa, odkud pocházejí. Vlastním zhotovitelem razidel pro nejstarší české groše byl buď Cino Lombardus, jeden z trojice florentských odborníků, nebo některý z pražských zlatníků, snad Konrád, v jehož domě zemřel Václav II. a který byl jedním z 20 minciřů uváděných v nejstarší knize Starého Města Pražského. Dokladem toho je těsná ikonografická, paleografická i výrobní příbuznost mezi nejstaršími pražskými groši a českými pečetěmi z počátku 14. století, zvláště první menší pečetí Elišky Přemyslovny. Výrobní závislosti českých mincí a pečetí můžeme tedy sledovat po 11. a 12. století i ve století čtrnáctém.⁵⁵

P o z n á m k y

¹ Už M. A. Voigt (nehledíme-li k ještě starší literatuře) věnoval ve 2. svazku svého díla *Beschreibung der bisher bekannten Böhmischen Münzen*, Praha 1772, hlavně str. 90 sl. a v poznámkách k ní, pozornost této velké mincovní reformě české. Zůstane pak trvalou zásluhou Jos. Emlera, že jako vydavatel *Petra Žitavského kroniky Zbraslavské* (F. R. B. IV, 1884), v pozn. 1 na str. 80, první označil tři Vlachy, jimž byla mincovní reforma r. 1300 svěřena, za jakousi kupeckou společnost, která měla od krále nějaké výsady, a že pro Reinhera (Rinieriho) a Apparda shledal celou řadu odkazů na svá *Reg II*. Na základě jeho údajů obíral se zaražením grošové mince Jos. Smolík, *Pražské groše a jejich dily*, Praha 1894, hlavně str. 3 sl., 7 sl., 63 a na několika místech v Památkách archeologických. Nejdále došel však ve vylíčení příčin, okolností a významu zavedení grošové mince a měny u nás, opíraje se také o poznámky Emlerovy, Jos. Šusta ve svých *Dvou knihách českých dějin*, I, 1917, a II, 1919 (2. vyd.: I, 1926), kde prvému oddílu svých knih přímo nadepsal název: *Groše pražské*. (Citují úmyslně Šustovy Dvě knihy nejčastěji podle 1. vyd., abych ukázala, kdy a kterak Šusta své mínění prvně formuloval. Pouze tam, kde opravil nebo doplnil původní formulaci, cituji 2. vyd.) Znovu pak zčásti opakoval, zčásti doplnil a zčásti opravil (hlavně podle studií G. Skalského vyšlých do té doby) svůj výklad v *Soumraku Přemyslovců* (České dějiny II, 1), Praha 1935, zejména str. 543–554, neopomenuv ani tentokrát nadepsat celou příslušnou kapitolu: *Dvůr královský a groše pražské* (str. 482). Třebaže nelze souhlasit ve všem s názory Šustovými, přece — hlavně faktograficky — znamená jeho výklad veliký pokrok proti bádání staršímu. Na něm stojí všechny studie další, které někdy přijaly s fakty dokonce i stylistickou formulaci Šustovu. — Mezi data obou děl Šustových spadají některé studie G. Skalského, hlavně *O marce pražské a moravské na rozhraní stol. 13. a 14.*, Num. čas. čs. III, 1927, str. 39–60, a *Mincovní reforma Václava II.*, ČCH, 1934, str. 12–32. — Nejnověji shrnul naše vědomosti hlavně na podkladě prací Šustových a Skalského, doplněných novými literárními odkazy a některými vlastními údaji a propočty, K. Castelin ve své knize *Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300–1471*, Praha 1953, str. 11 až 35. Otázky zaražení pražského groše se dotýkal i ve svých pozdějších studiích, hlavně

Dukát a groš, Num. listy VIII, 1953, str. 88–91; *Pražské groše v cizině*. Tamže XI, 1956, str. 69–76; *Ještě dukát a groš*. Tamže, XIII, 1958, str. 86–92.

² Pro počátek ražby r. 1300 v Kutné Hoře se vyslovili: Smolík, I. c.; E. M. Leminger, *Královská mincovna v K. Hoře*, 1912, str. 48 sl., a hlavně Dodatky, 1924, str. 13–16, kde snesl nejvíce důvodů pro zahájení ražby v K. Hoře; hlavním pramenem pro tento názor je zpráva Beneše z Veitmile, psaná však nejdříve r. 1374. Podle Lemingera soudí i Skalský, I. c., zejména však ve svém *Stručném přehledu vývoje českého mincovnictví*, Praha 1937, str. 10, pozn. 2. Stejně soudil (také podle Lemingera) i V. Katz, *Tisíc let české vládní mince*, Praha 1929, str. 7, a totéž mínění má i K. Castelin, *Česká drobná mince*, I. c., str. 26, hlavně pozn. 1.

Naproti tomu Jos. Šusta přiřkl v první formulaci svých *Dvou knih ...*, I, 1. vyd. (1917), str. 101, počátek ražby pražských grošů výslovně Praze jako jediné české mincovně. V druhém vydání (I, str. 104, pozn. 3) reaguje na vývody Lemingerovy, ale opíraje se o své datování mincovních zápisů v nejstarší knize Starého Města Pražského (*Dvě knihy, II, Počátky Lucemburské*, str. 86 a 91), setrvává na svém mínění. I v poslední formulaci svého výkladu o zaražení grošů v Čechách (*Soumrak Přemyslovců, České dějiny II*, 1, Praha 1935, str. 552) zachoval dva důvody pro Prahu: jméno grošů (GROSSI PRAGENSES), vyražené vždy znovu a znovu na rubu nových mincí a zmíněné už zápisy o mincování v Praze, které se zachovaly v nejstarší městské knize Starého Města Pražského. Jinak přiznával váhu některým důvodům, svědčícím pro K. Horu, jak je sestavil Leminger. Ale ačkoli Šusta ustupoval od jednoznačného názoru, že Praha byla místem počátku grošové ražby, ponechal otázku, zda Praha či K. Hora, otevřenou. Jak již uvedeno, byly mincovní zápisy nejstarší knihy pražské právě Šustou datovány do r. 1310 (srov. *Dvě knihy, II*, 1919, str. 90 sl.). Proto namítal proti Šustovi K. Castelin, že nemůže v těchto zápisech vidět přesvědčivý doklad umístění první ražebny pražských grošů do Prahy r. 1300. Nyní však datuje Z. Malý, *Mincovní počty nejstarší městské knihy pražské z poč. XIV. století*, Num. sbor. VI, 1960, str. 87 sl., tyto počty do srpna r. 1300 a současně předkládá v edici jejich plně znění. Tím by soud, že ražba pražských grošů byla r. 1300 zahájena v Praze, nabyl nové váhy.

³ Srov. k tomu alespoň: A. Engel et R. Serrure, *Traité de Numismatique du Moyen-Age*, III, Paris 1905, str. 945–1459; A. Blanchet et A. Dieudonné, *Manuel de Numismatique française II*, Paris 1916, hlavně str. 147 sl.; L. Ciani, *Les Monnaies Royales françaises de Huguet Capet à Louis XVI*, Paris 1926, hlavně str. 40 sl.; J. Lafaurie, *Les Monnaies des Rois de France (Hugues Capet à Louis XII)*, Paris 1951, str. 23–25; M. Bloch, *Esquisse d'une Histoire Monétaire de l'Europe*. Cahiers des Annales 9 (ed. L. Febvre), Paris 1954 a dále citované práce italské (viz. pozn. č. 12 a srov. i další pozn.).

⁴ Literatura týkající se zavedení a rozšíření tourského groše je téměř nepřehlédná. Starší hlavní díla zachytli ve svém krátkém souhrnu E. Knittescheid, *Der Turnos*. Frankf. Münzzeitung 3, 1932, str. 448, 461 a 501 sl., jenž se pokusil i o sestavení přehledu rozšíření grošových mincí a jejich napodobení. Podobný přehled (zejména pro střední Evropu) podává i A. Suhle, *Deutsche Münz- u. Geldgeschichte von den Anfängen bis zum 15. Jht.*, Berlin 1955. Novější literatura je rozseta hlavně v numismatických i historických časopisech a v přehledných i příležitostných dílech vlastně všech zemí.

Přehled rozličných názvů grošů poskytuje Fr. Schrötter, *Wörterbuch der Münzkunde*, Berlin–Leipzig, 1930. Viz i R. Sedillot, *Toutes les Monnaies du Monde*, Paris 1955 a srov. i předchozí pozn.

⁵ Srov. o něm Šusta, *Soumrak ...* (Čes. děj. II, 1), hlavně str. 468 a 511 sl.

⁶ Šusta, I. c., vidí takovou možnost v účasti Václava II. na říšském sněmu v Norimberku r. 1298.

⁷ Jejich zprávy opět dosud neúplně vyčerpal Šusta, I. c., a podle něho Castelin, I. c.; formulace G. Skalského, *Mincovní reforma*, I. c., připouští pro reformu Václava II. vzor „některých měst italských a zvláště veliké reformy francouzského krále Ludvíka Sv. z r. 1266“.

⁸ Hlavně Skalský, I. c. a Castelinem, I. c.

⁹ Šusta, *Dvě knihy I*, 1. vyd., Praha 1917, str. 101: „... jak grošiky ty s uměleckého hlediska spojovaly jednoduchou eleganci francouzských vzorů s vlivy italskými.“ — Podle Šusty přesně i Castelin, I. c., str. 26.

¹⁰ E. M. Nohejlová-Prátová, *Krása české mince*, Praha 1955, str. 9 a 114–117, obr. 44 a 45.

¹¹ Srov. k tomu literaturu citovanou v pozn. č. 3 a č. 4.

¹² Viz M. Cagiati, *Le monete del reame delle due Sicilie*, II, Napoli 1916, str. 37–44. Srov. k tomu i Engel–Serrure, I. c.; A. Heiss, *Descripcion de las monedas hispano-*

cristianas desde la invasion de los Arabes, Paris 1867; C. Minieri—Riccio, *Studi storici su fascioli angioini del l'archivio della regia zecca di Napoli*, Napoli 1863; t ý ž, *Notizie storiche tratte da 62 registri angioini del l'archivio di Stato di Napoli*, Napoli 1877; t ý ž, *Il regno di Carlo I d'Angio*. Archivio storico italiano 1875—1881; A. Sambon, *Monnayage de Charles Ier d'Anjou dans l'Italie méridionale*, Paris 1891; t ý ž, *Monete d'oro coniate da Carlo I. d'Angio a Tunisi*. Riv. ital. di Numismatica VI, Milano 1893; V. Ruffo, *La Regia Zecca di Messina da documenti inediti*. Archivio storico siciliano XXXVIII, Palermo 1913. — Pro Itálii severní a střední viz *Corpus Nummorum Italicorum I—XIX*, Řím 1910—1940. — Některá literatura starší i novější je uvedena u C. M. Cipolli, *Studi di storia della moneta I* (I movimenti di cambi in Italia dal secolo XIII al XV), Pavia 1948, a ve studiích speciálních (např. Ph. Grierson, *I Grossi „Senatoriali“ di Roma 1253—1363, I (1253—1282)*, Riv. Ital. di Numismatica LVIII, 1956, nebo t ý ž, *La moneta veneziana nell' economia mediterranea del Trecento e Quattrocento. La Civiltà Veneziana del Quattrocento*, 1957). — Děkuji srdečně dr. Platonu Ladavacovi z Milána za laskavost, s níž mně dal k dispozici většinu citované italské literatury.

¹³ Mince nazývané „grosso“ („denarii grossi“) vznikaly v Itálii už koncem 12. stol. (1172 v Janově, snad 1182 ve Florencii a pak ve velké řadě severoitalských měst, významný byl např. tzv. matapan benátský). Tyto „staré“ groše byly různé počítány: na 4 denáry nebo na 12 početních denárů, někdy je poměr udáván na 20 (i více!) parvuli nebo piccoli. „Nové“ groše byly zaváděny podle tourského vzoru po r. 1266. Srov. *Corpus Num. Ital. I—XIX, 1910—1940*, a literaturu citovanou v předchozí pozn. — Susta, l. c., zvláště uvádí k r. 1230 grosso v Pise. Avšak ani grosso minore ani grosso maggiore neboli grosso nejsou pražskému groši zvláště blízké. Viz CNI t XI, Řím 1929, str. 285 sl.

¹⁴ Cagiati, l. c., str. 53 sl.

¹⁵ Dr. Hóman B., *Magyar Pénztörténet 1000—1325*, Budapest 1916; t ý ž, *A Magyar Királyság Pénzügyei és Gazdaságpolitikája Károly Róbert Korában*. Budapest 1921.

¹⁶ F. R. B. IV, *Petra Žitavského kronika Zbraslavská (Chronicon Aulæ Regiæ)*, ed. J. Emler, kap. LXVI, str. 80 sl.; *Kronika Františka Pražského, tamže*, kap. XIII, str. 364.

¹⁷ Srov. i Nohejlová-Prátová, l. c., str. 19—20.

¹⁸ K zaražení českého dukátu srov. alespoň G. Skalský, *Měnová politika Karla IV.*, NČČsl XIX, 1950, str. 37 sl. (po měnové stránce) a K. Castelin, *O českých dukátech 14. století*, tamže, str. 55 sl. — Viz k tomu i naši pozn. č. 44 a text k ní.

¹⁹ Srov. k tomu P. Radoměřský, *600. výročí českého království ve světle numismatických památek*, Č. N. M. CXXVII, 1958, str. 43 sl.

²⁰ Vysvětlení toho, že nebylo přihlédnuto k českým pečetem z doby, ve které vznikly pražské groše, nalézám v přílišné specializaci jednotlivých disciplín tzv. pomocných věd historických. Jejich vykladači zapomněli hledat vzájemné souvislosti a neznali dobře materiál jiné než své vlastní disciplíny. Závažným nedostatkem pro numismatickou práci hlavně o 13. století je tu nedostatek publikací sfragistického materiálu, který by měl být publikován ve větším měřítku, než se dosud stalo. — Srov. i znění pozn. č. 26.

²¹ G. Skalský, *České mince a pečeti II. a 12. století*. Sborník Nár. musea I, A — Historická řada, Praha 1938, str. 1 sl.

²² Tak soudili i jiní badatelé, např. Nohejlová, l. c., str. 19. — K zavedení brakteátů viz G. Skalský, l. c., a t ý ž, *Jak došlo v Čechách k ražbě brakteátů*, Num. listy I, 1946, str. 57 sl.; J. Pošvář, *K počátkům ražby brakteátů*, Num. listy VIII, 1953, str. 117 sl.

²³ Upozornila jsem již (l. c.) na skutečnost, že od zavedení brakteátů (ok. 1210) nabývá u české mince větší váhy její funkce peníze. Proto se snaží zachovávat stále týž obrat, leckdy velmi podobný minci, která jí byla vzorem nebo kterou má vytlačit. Tuto okolnost zdůraznil Skalský jako směrodatnou až u pražského groše.

²⁴ Srov. A. Suhle, *Münzbitler der Hohenstaufenzeit*. Leipzig 1938, a t ý ž, *Deutsche Münz- und Geldgeschichte von den Anfängen bis zum 15. Jahrhundert*. Berlin, 1955, hlavně str. 77 sl., kde je citována i bohatá literatura (str. 176—179).

²⁵ Skalský, *České mince a pečeti*, l. c.; Nohejlová-Prátová, l. c., str. 17—19 a 28—105.

²⁶ E. Fiala, *České denáry*. Praha 1895; srov. k tomu i G. Skalský, *Studie o českých a moravských brakteátech*: I, NČČsl V, 1929, str. 57—81; II, NČČsl VIII, 1932, str. 28—62; III, NČČsl XI/XII, 1935/1936, str. 1—30; IV, NČČsl XVI/XVII, 1940/1941, str. 20—39, a t ý ž, *Ražba dvoustranných denárů v Čechách v době brakteátové*, NČČsl XV, 1939, str. 23—40.

²⁷ V. Král, *O středověkých pečetech*, ČSPSČ III, 1895, str. 11, 42, 75 sl.; tamže, IV, 1896, str. 21, 47, 85, 119 sl.; V. Vojtíšek, *O pečetech a erbech měst pražských a jiných českých*. Praha 1928; Fr. Čáda, *Pečetidla českých měst a obcí v Archivu Národního musea v Praze*,

ČSPSC XXXIV, 1926 (sep. 1927); J. Čarek, *O pečetech českých knížat a králů z rodu Přemyslova*, Sbor hl. m. Prahy VIII, 1938, str. 1 sl.; G. Skalský, *České mince a pečeti...*, I. c., *České dějiny I*, 4, Praha 1937, a II, 1, Praha 1935; Fr. Beneš, *Význam pečeti pro bádání o minulosti*, Praha 1945; týž, *Pečeti v českých zemích a jejich cena jako dějepisného pramene*. Doprovod k stejnojmenné výstavce v Zemském archivu v Praze 1949; srov. k tomu i Fr. Zvolinský, *Znaky moravských měst*. Brno 1947, a týž, *Znaky českých měst*, Brno 1948–1949. — Viz i Skalský, *Ražba dvoustranných denárů*. NČČsl XV, 1939, str. 39.

Vedle citované literatury použila jsem pro srovnání českých mincí a pečeti i některých originálů hlavně z Archivu býv. země České (SÚA). Moje práce si nečiní naprosto nárok na vyčerpávající soupis všech českých pečeti z doby okolo r. 1300 a na jejich popis. To je, pokud je mně známo, zájmem a úkolem pracovníků jiných. Pro svůj účel se spokojují vybranými příklady královských českých pečeti a stanovením sledu pečeti Elišky Přemyslovny. Při této práci mne velmi ochotně podporovali doc. dr. Zdeněk Fiala a prom. hist. Rost. Nový z katedry čs. dějin a archivního studia filosofické fakulty University Karlovy a dr. František Beneš z Archivu býv. země České v Praze. Zvláště tomuto jsem zavázána upřímným díkem, neboť mně dal k dispozici nejen svoje poznámky a výsledky své heuristické práce sfragistické, nýbrž i originální materiál.

²⁷ Srov. k tomu P. Radoměrský, *Mince Kosmova věku*, NČČsl, XXI, 1952, str. 7–138.

²⁸ Probrá je Em. Leminger, l. c., porůznu v díle vlastním i v Dodatcích, hlavně však na str. 203 sl. Nově sestavil jejich sérii nejjednodušší G. Skalský, *Studie o českých a moravských brakteátech III*, NČČsl XI/XII, 1935/1936, str. 29–30; viz týž, ČČH 1934, str. 14, pozn. 5; podle Lemingera srov. i K. Castelin, l. c. porůzno.

Některé detaily v jmenování jednotlivých mincoven nebo šmiten byly však již i dále opravovány a opraveny. Ze seznamu mincoven 13. století je třeba škrtnout Krucemburk, dosud uváděný podle svědka listiny Přemysla II. z r. 1247 (C. D. M. III, str. 82 a V, str. 233–234) pro kostel sv. Petra v Brně (Arlavus... „Crucis burgensis magister monetae“), poněvadž záhadně „Crucis burgensis“ lze podle J. Šebánka číst „iudex brunensis“ (viz J. Šebánek — S. Dušková, *Kritický komentář k moravskému diplomatovi*, Praha 1952, č. 111, str. 79 až 81). — Prof. dr. J. Šebánek také první upozornil na nesoulad kamenného znaku nad ostěním šmiten v nádvoří Vlašského dvora v Kutné Hoře, připsovaného Lemingrem a po něm všemi dosavadními badateli olomoucké mincovně a šmitně, se skutečným znakem Olomouce. Tím je sachovaná moravská orlice, kdežto na kamenném znaku domnělé olomoucké šmitny v K. Hoře je zobrazena půlka českého lva nad hradební zdí (brána v ní není patrna). Z korpumpovaného nápisu četl Leminger pouze písmena: -lmv-, která však lze spíše čísti jako: -tme-nebo -ome- (z „Civitas Luto m ericens“ nebo „Leit m eriz“). Německá forma jména v nápisu je dobře možná, neboť i na jiných piskovcových znacích Vlašského dvora bylo použito němčiny. Prokazatelně se tak stalo u jména Mostu (= Brux) a Opavy (= Troppa[u]). U jiných lze to předpokládat, nelze však vyloučit latinskou formu jména: igla pro Jihlavu, -lac pro Kladsko. Po upozornění prof. Šebánka nutno tedy svědectví kamenného znaku ve Vlašském dvoře pro šmitnu olomouckou škrtnout a nahradit ji šmitnou litoměřickou. Tím se dostává Litoměřicům potvrzení o tom, že v jejich městě byla ve 13. stol. činna po nějakou dobu mincovna, razící brakteáty, což je při poloze města velmi podobno pravdě a což první předpokládal už i Skalský, *Studie III*, I. c., str. 28–30, třebaže tak soudil pouze z uvedení hrůvny střebra litoměřické váhy r. 1263. Srov. k tomu *Reg II*, č. 436.

²⁹ Pečeti takových užival Přemysl II. v l. 1261–1276. Viz V. Novotný, *České dějiny I*, 4, Praha, 1937, tab. IV–VII, a J. Čarek, l. c., str. 16–17. Stejně i Václav II. např. r. 1288: viz J. Šusta, *České dějiny II*, 1, Praha 1935 a tab. XIII, a srov. Čarek, l. c., str. 17–18. Už G. Skalský, *České mince a pečeti*, l. c., str. 46 sl., upozornil, že české pečeti odrážely typy pečeti, zobecněných téměř v celé Evropě.

³⁰ E. d. Fiala, *České denáry*, tab. XXIX, č. 16 a 17. Vyobrazení není přesné. Viz numismatickou sbírku Národního musea a srov. k tomu Skalský, *Studie II*, NČČsl VIII, 1932, str. 51 a 60 sl.

³¹ Srov. pečeť po polské korunovaci Václava II. (po 23. III. 1301). Šusta, *České dějiny II*, 1, tab. XIV, a Čarek, l. c., str. 18–19 a tab. VIII.

³² Originál znám, dík laskavosti dr. Fr. Beneše, ze sbírky SÚA (býv. Zemského archivu v Praze): sbírka odtržených pečeti v Arch. býv. řádu křižovníků s červenou hvězdou. Vyobrazení pečeti viz: Fr. Beneš, *O pečetích „hradecké královny“ Rejčky*, Hradecký kraj, Hradec Králové 1958, str. 146 (chybou tisku se stalo, že podpisy obrázků na str. 144 a 146 jsou vzájemně vyměněny). — Jiný originál je u listiny z 11. VIII. v býv. Zemském arch. v Brně, sign. Staré Brno, cisterciáci, P. 56. Vyobrazení viz: J. Šusta, *Král cizinec* (České

dějiny II, 2), Praha 1939, str. 502; Fr. Beneš, *Význam pečeti...*, Praha, 1945 č. 40; t ý ž, „*Pečeti v českých zemích...*“, Praha 1949, č. 25.

³³ A to i v tom případě, že by známé varianty, označované jako krakovské ražby Václava II., byly raženy po smrti králově. Viz Castelin, *Drobná mince*, l. c., str. 39 sl.

³⁴ Srov. pozn. předchozí.

³⁵ Ze titul Wencezlava Tercius na pražských groších patří až Václavu IV., dokázal přesvědčivě už Smolík, l. c., str. 9 a 20 sl.

³⁶ Mezi českým numismatickým materiálem 14. století jsou totiž drobné mince, parvi nebo haléře, jednoho typu a dvou variant, které mají na jedné straně pouze titul krále bez jeho jména:

Líc: V perlovci nahoře a dole otevřeném korunované mužské poprsí v předním pohledu s vlasy vlnitě splývajícími po stranách hlavy.

Opis REX. B-OEMIE.

Rub: V celém poli (tedy bez opisu) v perlovci český lev.

Druhá varianta nemá na líci perlovec. Rozličnost je spatřována i v tom, že slova opisu na lici jsou od sebe oddělena tečkou, ne kroužkem.

Tyto mince byly už Voigtem, l. c., II, str. 174 a 196, přičteny Václavu IV. Tohoto přičtení se přidrželi — po řadě významných soukromých sběratelů, jejichž rukopisné nebo tištěné katalogy sbírek jsou uloženy v Numismatickém oddě. Nár. musea v Praze — jak J. Smolík, l. c., tab. II, č. 18, tak i Nohejlová, *Moravská mincovna markraběte Jošta*, NČČsl IX, str. 63, a Castelin, l. c., str. 115. Mezitím však přidělil autor aukčního katalogu sbírky W. z Wellenheimu, II, Vídeň 1844, č. 11. 368, a Ed. Fiala, *Beschreibung der Sammlung... Donebauer*, Praha 1889, č. 814, i v popisu sbírky Windischgrätzovy I, Praha 1895, č. 3. 327 a 3. 328, uvedené mince Jindřichu Korutanskému. Nelze pochybovat o tom, že stylově patří haléř spíše době počátku 14. století než jeho druhé polovině. Proto jak Nohejlová, tak Castelin zařadili minci do doby Václava IV. s jakýmsi rozpaky. Obojí její určení obstojí metrologicky (viz Castelin, l. c.). Její konečné datování není však vůbec možné dříve, dokud se tato mince neobjeví v některém přesně popsaném nálezů. Ikonograficky by na počátku 14. století byla i blíže již připomenutým brakteátům (Fiala, XXIX, č. 16 a 17; srov. i naši pozn. č. 30) se jménem Václava II. Nemůžeme přehlédnout ani možnost toho, ukáže-li se, že pojmy „piczoli grossi“ a „parvi [grossi]“ v mincovních počtech v nejstarší městské knize pražské (viz naši pozn. č. 2 a Zb. Malý, *Piczoli grossi*, Num. listy XIII, 1958, str. 49 sl.) nejsou synonyma, nýbrž že označují dva různé druhy českých drobných grošových mincí, že bychom mohli hledat vedle známých parvů Václava II. druhý druh jeho drobných ražeb v právě popsaných haléřích. Nejnovější popis těchto haléřů viz u Castelina, l. c., str. 115, č. 31—33.

³⁷ Srov. Castelin, l. c., str. 48 sl.

³⁸ 1317, XII. 8: Orig. perg. v Arch. pražské metropol. kapituly, sign. 89 IV-14 (viz i Eršil—Pražák, 41, č. 110). Pečeť je hrubě poškozená a pouze zčásti čitelná. — Děkuji dr. Fr. Benešovi za předložení i citaci této pečeti i pečeti uvedené v další pozn.

³⁹ 1330, IX. 13: orig. perg. kapituly vyšehradské, sign. III 39 č. 177. — Tato pečeť je ikonograficky i svou fabrikou příbuzná velké pečetí Elišky Rejčky (její vyobr. viz Fr. Beneš, *Význam...*, l. c., č. 17), t ý ž, *O pečetích „hradecké královny“ Rejčky*, Hradecký kraj, Hradec Králové 1958, str. 144 (titulek k vyobr. je chybně otištěn na str. 146). Týž vyobrazuje tamže i menší pečeť Elišky Rejčky, kterou zná ve dvou variantách. První u listiny pro Hradec Králové z 17. VIII. 1308, druhou z let 1308—1333. J. Carek, l. c., str. 56, shrnul obě varianty pod jeden typ. Tyto menší pečeti jsou, hlavně písmem, také příbuzny pražským grošům, i když zdaleka ne tak blízce jako pečeť Elišky Přemyslovny.

⁴⁰ *Pražské groše*, l. c., Dodatek na str. 74. — Šusta, *Dvě knihy I*, 1. vyd., str. 426 (2. vyd., str. 434; *Soumrak*, str. 653), a po něm Castelin, l. c., soudili, že Cino mohl mít nějaký významný úřad na Moravě, jako měl Rinieri v Krakovsku a Appardus v Čechách. Měnění Smolíkova si nepovšiml žádný.

⁴¹ F. Tadra, *Summa Gerhardi. Ein Formelbuch aus der Zeit des Königs Johann von Böhmen* (c. 1336—1345), Wien 1882, č. 183, str. 211. — Smolík sám datoval (l. c.) tyto zápisy do let 1326—1345.

⁴² „sculptorem ferramentorum monete Pragensis.“

⁴³ Th. Jacobi, *Codex epistolaris Johannis regis Bohemiae*, Berlin 1841, č. 179, str. 72—73.

⁴⁴ Srov. naši pozn. č. 18 a text k ní.

⁴⁵ Srov. Leminger, Šusta a Castelin, l. c.

⁴⁶ Nejúplněji sestavil zprávy o jednotlivých zlatnících podle zápisů v *Reg. II* a podle starší literatury Šusta, *Dvě knihy I* (už v 1. vyd. 1917, str. 112 a v 2. vyd. str. 115) a *Soumrak*

Přemyslovců, 1935, str. 488 a 653 sl. — J. Čarek, l. c., str. 44, uvádí pro dobu Přemyslovců pouze zlatníka Gotrida z let Přemysla II. Je to týž, kterého uvádí Šusta, l. c., beze jména v době Václava II. Podle obou srov. částečně i Skalský, *České mince a pečeti*, l. c., str. 50 až 51, a Castelin, l. c., str. 26. Viz *Reg. II*, str. 1028.

⁴⁷ Srov. pozn. předch. a Z. Winter, *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*, Praha 1905, porůznu.

⁴⁸ *Reg. II*, č. 2342, str. 1018; srov. V. V. Tomek, *Dějepis města Prahy I*, 1855, str. 329 a 334; Z. Winter, l. c., str. 67; G. Skalský a E. M. Nohejlová—Prátová, *univ. přednášky*; viz i J. Pošvář, *Slezské a moravské mincovny ve 13. stol.* Slezský sbor 51, 1953, str. 350.

⁴⁹ *Reg. II*, č. 2372, str. 1028; srov. Šusta, *Dvě knihy*, l. c.; *Soumrak*, l. c., str. 488; J. Čarek, l. c., str. 44. Podle nich i Skalský a Castelin, l. c.

⁵⁰ *FRB IV*, Cap. LXXX.

⁵¹ *Dvě knihy českých dějin I* (už v 1. vyd. r. 1917, str. 437—438); tento výklad Zbraslavské kroniky opakoval i v 2. vyd. (1926, str. 445) a opět v *Soumraku Přemyslovců* (České dějiny II, 1), str. 662. Tak rozumí znění Zbraslavské kroniky i její překladatel do češtiny Fr. Heřmanský, *Kronika Zbraslavská*, Praha 1952, str. 233. Naproti tomu soudil V. V. Tomek, *Dějepis města Prahy I*, str. 355—356, že před domem mistra Konráda zlatníka stálo při pohřbu Václava II. velké množství lidu, které autor Zbraslavské kroniky Petr, stojící nedaleko, osobně pozoroval. Důvodem k tomuto mínění je Tomkovi, že prý si Petr, tehdy prostý mnich, teprve od tohoto místa podrobně všiml, pohřebního průvodu. Byla-li mrtvola králova vskutku vynesena z domu zlatníka Konráda, nemohl Petr Žitavský zapsat podrobnosti průvodu dříve. Zapsal i velké detaily smrti Václava II. a mohl je, jsa kaplanem opata Konráda, jistě osobně pozorovat i na místech vyhrazených vskutku nejužšímu kruhu.

⁵² Viz Z. B. Malý, *Mincovní počty nejstarší městské knihy pražské z počátku XIV. století*, Num. sbor. VI, 1960, str. 87 sl.; srov. i naši pozn. č. 2. Děkuji srdečně prom. hist. Zb. Malému, že mně dovolil jako redaktorce použít jeho článku ještě během tisku. — Srov. tamže, str. 111: *Hii sunt, qui imprimunt formam denariorum* (fol. 233).

⁵³ *Tamže*, str. 116—117, 118 a 122—125.

⁵⁴ Tam však společná výroba pečidel a razidel českých mincí nekončí. Můžeme ji bezpečně prokázat např. ještě za 30leté války.

Závěrem práce připisuji svůj upřímný dík za laskavou pomoc i pracovníkům Numismatického oddělení a Knihovny Národního musea v Praze, zvláště dr. P. Radoměřskému. Srdečně děkuji i prom. hist. Aleně Malé ze SÚA a JUDr. Václavu Rynešovi v Praze.

ПРАЖСКИЕ ГРОШИ ВАЦЛАВА II (1300—1305) И ЧЕШСКИЕ ПЕЧАТИ

Заведение чеканки пражских грошей Вацлавом II (1300 г.) было, совершенно справедливо, высоко расценяемо в научной литературе как одна из самых важных денежных реформ в Чехии. Было уже обращено много внимания как на метрологию новой большой серебряной чешской монеты, так и на экономические и политические предпосылки и результаты. Вызывает некоторое недоумение, что меньше всего были исследованы вопросы, относящиеся к иконографии, как и к производству этих монет. Авторы ограничивались лишь указанием на то, что чешские гроши вели свое происхождение от грошей города Тур (Франция). Не вызывает никаких сомнений, что турецкие гроши, пущенные в обиход в 1266 году, были метрологическим и валютным прототипом чешских. Но письменные источники укладывают, что всесторонними творцами пражских грошей были три флорентийца. Это подтверждается и иконографической зависимостью от итальянских монет, особенно монет далекой Мессины — факт, на который впервые указывает автор этой статьи. Впервые автор обращает внимание на общность изображений на древнейших чешских грошах и современных им чешских печатях, особенно меньшей печати Елишки (Елизаветы) Пршемысловны. Эта печать выявляет такую тесную взаимную общность, что можно предположить, что в начале XIV века изготовляли эти монеты и печати если и не одна и та же рука, то, во всяком случае, одна и та же мастерская. Изготовителя матриц древнейших чешских грошей следует искать между флорентийскими мастерами, приглашенными в 1300 году в Чехию (вероятно всего это Цино Ломбардос) или между пражскими золотых дел мастерами начала XIV столетия, особенно между излюбленными ювелирами Вацлава II.

В связи с этим определением, автор объясняет перерыв в общности изготовления и изображений у чешских монет и печатей XIII века (между иными доводами и децентрализацией монетного дела) и исправляет некоторые названия монетных дворов XIII века (Круцбург и Литомержице).

DIE PRAGER GROSCHEN WENZELS II. (1300—1305) UND DIE BÖHMISCHEN SIEGEL

Die Einführung des Prager Groschens i. J. 1300 durch Wenzel II. wurde in der bisherigen Literatur mit vollem Recht als eine der größten Münzreformen in Böhmen hoch eingeschätzt. Den metrologischen Angaben der neuen großen böhmischen Silbermünze sowie den ökonomischen und politischen Voraussetzungen und Folgeerscheinungen wurde bereits beträchtliche Aufmerksamkeit gewidmet. Merkwürdigerweise wurden verhältnismäßig am wenigsten die Zusammenhänge in Bezug auf Ikonographie und Mache verfolgt. Die Autoren begnügten sich bisher mit dem Hinweis darauf, daß die böhmischen Groschen ihr Muster im Groschen der Stadt Tours hatten. Unzweifelhaft gaben die im Jahre 1266 eingeführten Turnose metrologisch und geldgeschichtlich das Muster für die Prager Groschen ab. Die schriftlichen Quellen bezeugen aber, daß die Schöpfer der böhmischen Groschen in jeder Hinsicht drei Florentiner waren. Dies beweisen auch die ikonographischen Zusammenhänge auf italienischen Prägungen, hauptsächlich auf denen aus dem weitentlegenen Messina, worauf die Autorin zum erstenmal hinwies. Sie bringt auch zum erstenmal die Abbildungen der ältesten böhmischen Groschen und der synchronen böhmischen Siegel, hauptsächlich des kleinen Siegels Elisabeths aus dem Hause der Přemysliden, zueinander in Zusammenhang. Dieses Siegel weist eine so enge gegenseitige Abhängigkeit auf, daß sich auch zu Beginn des 14. Jahrhunderts für die Erzeugung der Münzen und Siegel wenn schon nicht dieselbe Hand, so doch wenigstens dieselbe Werkstatt voraussetzen läßt. Der Schöpfer der Prägestöcke der ältesten böhmischen Groschen ist sodann unter den im Jahre 1300 nach Böhmen berufenen Florentiner Fachleuten (am ehesten käme hier Cino Lombardus in Betracht) oder unter den Prager Goldschmiedern zu Beginn des 14. Jahrhunderts, am ehesten unter den bei Wenzel II. besonders beliebten Goldschmiedern, zu suchen.

Die Autorin erklärt in Zusammenhang mit dieser Feststellung die Unterbrechung in den Produktions- und Bildzusammenhängen der Münzen und Siegel des 13. Jahrhunderts in Böhmen (unter anderen Gründen auch durch die Dezentralisierung der Prägung) und berichtigt einige Münzstättenbezeichnungen des 13. Jahrhunderts (Krucemburk und Litoměřice).